

BANG KIND MET ONVOORSTELBARE DADENDRANG

Stel dat Winston Churchill nu zou leven en moet reageren op de stelling – zoals premier Rutte onlangs deed in een debat – dat jongeren die zich aansluiten bij IS beter kunnen sneuvelen dan terugkeren. Ik weet zeker dat hij zou zeggen: 'Ben ik absoluut mee eens.' En wellicht dat hij de wens zou toevoegen zelf in een straaljager te stappen om de jihadisten uit te roeien. *De Churchill Factor*, geschreven door de Londense burgemeester Boris Johnson, staat vol met voorbeelden waaruit blijkt dat Churchill geweld allesbehalve schuwde en als het moest zeer rigoreus te werk ging. Het heftigst was misschien wel zijn opdracht om, tijdens de Tweede Wereldoorlog, de Franse marinevloot in de haven van Mers-el-Kébir in Algerije uit te schakelen. Zijn argument: liever helemaal geen marineschip – ook al vonden bijna tweeduizend mariniers bij het bombardement de dood – dan slagschepen laten confisqueren door de Duitsers. Churchill was niet alleen meedogenloos, hij was ook heel moedig en had een enorme drang naar avontuur. Zo bleef hij zijn hele leven bezeten van vliegen. Hilarisch is het hoofdstuk *Alles voor de Bühne*, waarin Johnson over een van Churchills hachelijke vliegervaringen vertelt. Een schitterend verhaal om, in een hogere klas aan het einde van een lesuur, voor te lezen. Leerlingen zullen één en al oor zijn! Als mens en politicus had Churchill beduidend meer te bieden dan zijn hardheid. Te veel eigenschappen om in deze recensie te noemen, maar laat

ik er toch een paar aanstippen. Hij had een ongelooflijke gedrevenheid, een groot gevoel voor humor, kon (vooral als het hem uitkwam) bijzonder charmant zijn, was uitermate vrijgevig, was op zijn tijd zeer sociaal, kon geweldig vertellen en niet te vergeten schrijven. Lange tijd was hij een bekend journalist en schreef hij romans. Hij ontving in 1953 de Nobelprijs voor Literatuur voor een bijna onvoorstelbaar omvangrijk oeuvre: ruim een miljoen geschriften. Daarnaast had Churchill een bijzonder ontwikkeld geheugen – hij reclameerde te pas en te onpas gedichten, soms tot verbazing van andere groten der aarde – was gelukkig in de liefde met zijn vrouw Clementine, die hem in alles vierentwintig uur per dag de ruimte gaf, schilderde niet onverdienstelijk (één werk is voor een miljoen pond verkocht) et cetera, et cetera.

Met deze bijzonder ruime sortering feiten, anekdotes, citaten, memo's, uitspraken, getuigenissen, interpretaties, conclusies en wat al niet meer, kunnen we bijna niet anders dan aannemen dat Churchill een geniaal man was. Maar niet alleen al die mooie en minder mooie karaktereigenschappen krijgen we in de biografie over de Engelse staatsman opgedist. Johnson toont ons nog veel meer belangrijke aspecten. In de eerste plaats probeert hij het 'hoe' en het 'zijn' te verklaren van de beroemde staatsman, die er volgens hem bijna in zijn eentje voor gezorgd heeft dat de wereld is zoals we die nu kennen. De wortels voor de onvoorstelbare dadendrang liggen in zijn jeugd. Churchill was als kind nogal bang uitgevallen. En ook zijn jong gestorven vader Randolph werkte wat betreft zijn karakterontwikkeling eerder tegen dan mee. Maar ja, een kind

DE CHURCHILL FACTOR.

HOE ÉÉN MAN GESCHIEDENIS SCHREEF. Boris Johnson (Spectrum, Houten 2014), 456 blz., € 24,99

wil uiteindelijk toch in de voetsporen van zijn vader treden en die had het (laat het een toeval zijn) als journalist en politicus vergeschopt. Vaderlief was zelfs net niet de belangrijkste man, na de koning, in Engeland geworden. 'Het kind is de vader van de man, en de rossige Churchill was als kind nogal een watje,' schrijft Johnson. De bekende Oostenrijkse psycholoog Alfred Adler zou zeggen: 'Minderwaardigheid leidt tot meerwaardigheid.'

Wat *De Churchill Factor* tot slot voor geschiedenisdocenten extra interessant maakt, is dat er tal van historische onderwerpen in relatie tot Churchill aan de orde komen. Boeiend is bijvoorbeeld het schijnbare vredesaanbod dat Hitler in mei 1940 via Mussolini aan Engeland deed en dat veel politici in Engeland graag wilden aanvaarden. Maar Churchill (nog geen drie weken *prime minister*) beseftte dat acceptatie een nederlaag betekende en dat de gevolgen veel erger zouden zijn dan het voortzetten van de strijd, ja, de uiteindelijke ondergang van Engeland en van het Europese continent zou betekenen. Het lobbyen van Churchill om de

Verenigde Staten in de Tweede Wereldoorlog te betrekken, is eveneens zeer de moeite waard om te lezen.

Maar wat eigenlijk niet? In een vlag van jeugdige overmoed heb ik in mijn jonge jaren de verzamelde memoires van Churchill aangeschaft. De twaalf dikke delen staan nog ongelezen in de boekenkast. Toch maar lezen zodra ik er tijd voor heb. De *Churchill Factor* is een prachtig boek dat leest als een vlot geschreven roman. Het is bijna jammer dat we nog les moeten geven, want dit boek lees je het liefst in één ruk uit...

Gert Moleman

MOOIE VERHALEN EN LEUKE WEETJES OVER HOLLANDSE SJACHERAARS

Jacobse en Van Es. De bekende typetjes van Kees van Kooten en Wim de Bie. Hagenezen, aspirant-politici, maar bovenal 'vrije jongens': sjacheraars die het niet zo nauw nemen met de wet om een leuk zakcentje te verdienen. Volgens Cordula Rooijendijk is deze handelswijze kenmerkend voor de Nederlandse handelaar. In haar nieuwe boek *Vrije jongens. Een geschiedenis van de Nederlandse handel* laat Rooijendijk zien hoe door de eeuwen heen Nederlandse handelaars op allerlei manieren de wet aan hun laars laptten om maar winst te behalen. Zoals Louis de Geer (1587-1652), de 'kanonnen-

koning', die op eigen kosten een vloot uitrustte om de Denen, die zijn handel schaadden, een lesje te leren. Dit zeer tegen de zin van Nederlandse Staten-Generaal. Of Anthony van Hoboken (1756-1850), de Rotterdamse handelsmagnaat, die veel geld verdiende met de verboden handel in slaven. Het levert allemaal mooie verhalen op, die helder zijn opgeschreven. Rooijendijk weet hoe ze een verhaal moet vertellen. De zinnen zijn kort, moeilijke begrippen worden uitgelegd en er is de nodige aandacht voor geuren, kleuren en geluid; het verleden wordt bijna tastbaar. Rooijendijks verteltrant heeft helaas ook een negatieve zijde. Juist omdat ze zo veel aandacht besteedt aan kleding, gewoontes en geografische details verdwijnen de grote verbanden. Sterker nog, Rooijendijks centrale thesis vinden we pas tegen het einde van haar boek, in de vorm van een nogal clichématige conclusie. Die conclusie luidt dat de Nederlandse handelsmentaliteit gekenmerkt werd, en nog steeds wordt, door een onverbidde streven naar winst. Maar in hoeverre is dat streven een eigenschap die typisch is voor de Nederlandse koopman? Streven Franse of Engelse handelaren niet ook naar winst, of in mindere mate? De financiële crisis van 2008, mede veroorzaakt door de hebzucht van financiële handelaren wereldwijd, duidt in die richting. En speelt Nederland inderdaad nog steeds een belangrijke rol op de wereldmarkt vanwege de niets en niemand ontziende handelsmentaliteit van zijn koopmannen? Spelen zaken als geografie of een goed opgeleide bevolking niet een minstens even belangrijke rol? Het is jammer dat de auteur afsluit met dergelijke stereotyping. Het doet, samen met de nodige historische slordigheden,

afbreuk aan een goedgeschreven en informatief boek. Zo is het Mauritshuis in Den Haag niet gebouwd in opdracht van prins Maurits van Oranje-Nassau, maar in opdracht van zijn achterneef, graaf Johan Maurits van Nassau-Siegen (pagina 161). En in 1672 was het volk niet 'radeloos' en de regering 'redeloos', maar was juist precies het omgekeerde het geval (pagina 207). Dergelijke slordigheden kunnen overigens ook de uitgever worden verweten die de uitspraken van de auteur beter had kunnen controleren. De hierboven genoemde tekortkomingen reduceert *Vrije jongens* vooral tot een bron van vermakelijke anekdotes en leuke weetjes. Door het wisselende perspectief van toen en nu en de uitgebreide stadsbeschrijvingen laat het boek zich ook lezen als een moderne reisgids. Voor een meer genuanceerde en inhoudelijk betere geschiedenis van de Nederlandse handel moeten we ergens anders te rade gaan.

Jaap Nieuwstraten ■

VRIJE JONGENS. EEN GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE HANDEL. Cordula Rooijendijk (Atlas Contact, A'dam/Antwerpen 2014), 318 blz., € 21,99